

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

לפני ועדת ערעורים על פי חוק הנכים (תגמולים ושיקום), תשי"ט – 1959
כבוד סגן הנשיא עמית יריב – יו"ר
פרופ' יעקב יהב – חבר
עו"ד עינת ריזברג-שושני - חברה

המעוררת: פלונית
ע"י ב"כ עו"ד גיל גנוניאן ועו"ד חן לוי

נגד

המשיב: קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום
ע"י ב"כ עו"ד חנה ויינרייט-אדרעי, פרקליטות מחוז תל-
אביב (אזרחי)

פסק דין

1. לפניי ערעור על החלטת המשיב, שבה נדחתה בקשה להכרה בנכות, וקבע כי לא מתקיים קשר סיבתי בין שירותה הצבאי של המעוררת ובין מחלת הטרשת הנפוצה שממנה היא סובלת (להלן: "המחלה").

רקע עובדתי וטענות הצדדים

2. המעוררת התגייסה לצה"ל בתאריך 19.11.2015 בפרופיל 97 (עם סעיף משקפיים), כאשר טרם גיוסה לא סבלה ממחלה כרונית כלשהי והתאמנה בתחום הספורט הימי.

3. המעוררת טוענת כי חלמה לשרת כלוחמת בצה"ל, והגשימה את החלום כאשר נמצאה מתאימה לשרת כלוחמת ביחידת חילוץ והצלה במערך פיקוד העורף.

המעוררת מציינת כי עברה מסלול לחימה מלא, ובכלל זה טירונות, אימון מתקדם, הכשרות מקצועיות וכד'. המעוררת מוסיפה כי שירתה כלוחמת במשך שנתיים וארבעה חודשים, בהם שירתה בגזרות שונות ביהודה ובשומרון.

לטענת המעוררת השירות הצבאי כלל עומס פיזי, ובין היתר – ביצוע אימוני ספורט, ריצות עם אפוד מלא, בוחן מסלול, אימוני לחימה בשטח פתוח ובשטח בנוי, קרב מגע, מבחני כושר שונים, מסעות (לרבות מסעות אלונקות) ועוד. המעוררת מוסיפה כי כלוחמת נדרשה לשאת משאות במשקל כבד, ובין היתר נזק, אפוד לוחמת, ציוד קבוע (פק"לים) ועוד.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

עוד מציינת המערערת כי התגייסה עם עודף משקל קל, שהקשה עליה בביצוע המטלות שצוינו לעיל, אך יחד עם זאת היא מעולם לא ויתרה לעצמה בשום שלב של ההכשרה, ועמדה בכל הדרישות המקצועיות.

בנוסף, טוענת המערערת כי השתתפה בפעילות מבצעית של מעצרים, מארבים וכיוצא באלה, וכי גם בפעילות זו, נדרשה למאמץ פיזי ולנשיאת ציוד במשקל כבד. המערערת ציינה, כי זכורים לה מקרים לא מעטים שבהם לא התאפשר לה לישון את מספר השעות הנדרש על פי פקודות הצבא.

4. המערערת טוענת כי לאור הקשיים והמאמצים הפיזיים התחילה לסבול מכאבי ברכיים, אשר הלכו והחריפו והובילו למגבלות ופתיחת פער ביחס לחבריה לפלוגה – מגבלות שהקשו עליה את התפקוד, בין היתר בכך שהיא לא הצליחה לעמוד בדרישות הגופניות, ולא הצליחה לעבור בהצלחה בוחן כושר גופני ("בוחן בר-אור").

לאחר שלא הצליחה לעמוד בדרישות בוחן הכושר הגופני, טוענת המערערת כי מפקד המחלקה, דניאל סטוקלוב, הודיעה לה, ביום 7.8.2017, כי לא תמשיך לשרת בתפקיד לחימה, וכי היא תועבר לשירות בחמ"ל.

לדברי המערערת, הודעה זו פגעה בה קשות, עד כדי מצוקה רגשית אמיתית, מאחר שהיא הרגישה שהשקיעה את כל כולה בשירות הצבאי (סעיף 27 לנימוקי הערעור). ביום 27.8.2017, לאחר שהצליחה לעבור בהצלחה בוחן כושר גופני, הוחזרה לשירות כלוחמת במחלקה.

5. המערערת טוענת כי כחודש ימים לאחר מכן, היא הצטרפה למחלקה לפעילות מבצעית – מעצר רגלי בתוך כפר בשטחי יהודה ושומרון. המערערת מציינת, כי ברכיה לא עמדו בעומס ההליכה בשטח הסלעי, ועל כן פונתה מהמקום על-ידי סגן מפקד הפלוגה ביחד עם מפקד נוסף, והיא לא לקחה חלק בפעילות המבצעית (להלן: "אירוע המעצר"). המערערת מוסיפה, כי למחרת הפעילות, הודיעה לה המפקדת הישירה שלה – אורי רבינוביץ', כי מפקד הגדוד התכוון להעבירה לשירות בפלוגת המפקדה, במטבח הגדוד, אך מפקד הפלוגה עמד על כך שהמערערת תישאר כחלק מהפלוגה, והיא שובצה פעם נוספת בחמ"ל הפלוגתי.

6. לטענת המערערת, לאחר תקופה מסוימת הפלוגה התפצלה ובוטל החמ"ל והיא הוחזרה למחלקה בתפקיד לחימה, אך הוזהרה כי אם לא תעמוד פעם נוספת בבוחן הכושר הגופני, היא תוחזר לשירות בחמ"ל.

המערערת מציינת כי התאמנה אימונים רבים, אך חרף כל האימונים, לא הצליחה לעמוד בבוחן הכושר הגופני, וחשה שוב מועקה נפשית קשה.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

7. המערערת מעלה בטיעוני הערעור מקרה נוסף שקרה לה בזמן שירותה, בתאריך 8.8.2017, עת ישנה בבסיס בה"ד 16, סביב השעה 06:00. לטענתה, היא התעוררה מכאב חד מאזור כף רגל שמאל, עת פקחה את עינייה הבחינה בשועל עומד מולה שנשך אותה (להלן: "אירוע הנשיכה"). לאחר התייעצות עם החופ"ל ירין כהן ורופא היחידה – קיריל, היא הופנתה לארבעה חיסוני כלבת, שאותם קיבלה במרפאה של לשכת הבריאות המרכזית בחודש אוגוסט 2017.
8. לטענת המערערת, בתאריך 9.1.2018 פנתה לרופא היחידה – ד"ר לב וישנבסקי, והלינה בפניו כי מזה שבועיים, לראשונה בחייה, היא סובלת מהרדמות ותחושות נימול וכאבים חזקים אשר החלו באזור כף רגלה השמאלית והתחושות הללו הלכו ו"טיפסו" עד אזור הברך השמאלית.
- רופא היחידה הפנה את המערערת לבית החולים "שערי צדק" בירושלים. המערערת פונתה מהמוצב ברכב של היחידה.
- בבדיקת CT שנערכה למערערת בבית החולים נמצא ממצא בעמוד השדרה המתני, בלט דיסק קטן בגובה L4-5. לאחר הפיענוח שוחררה המערערת לביתה למספר ימי מחלה.
- המערערת טוענת כי במהלך שהותה בבית, נבדקה אצל אורתופד פרטי – ד"ר תומר קראבל, שסבר כי תוצאות ה-CT אינן עולות בקנה אחד עם ההפרעות מהן היא סובלת והמליץ על ביצוע MRI עמוד שדרה מותני, והפנה אותה לנוירולוג.
- בבדיקת הנוירולוג בתל השומר – ד"ר נאום מרגולין, הומלץ למערערת על בדיקת EMG מקיפה ו-MRI. בבדיקת ה-EMG לא העלתה ממצא חריג, ובבדיקת MRI מתאריך 2.2.2018 נמצא נגע היפר – אינטנסי בעמוד השדרה.
- המערערת טוענת כי לאור הממצא החריג והתייעצות נוספת עם ד"ר קראבל, הופנתה לביצוע MRI מוח ועמוד שדרה צווארי, אותה ביצעה בתאריך 20.2.2018. בבדיקות אלו נמצאו נגעים נוספים במוח ובצוואר.
- לטענת המערערת, בתאריך 21.2.2018 נקבע לה תור אצל הנוירולוג ד"ר מרגולין, שבחן את תוצאות הבדיקות והעלה סברה כי אולי מדובר בטרשת נפוצה אך האבחנה לא הייתה סופית והיא הופנתה לבדיקת רדילוג. המערערת מוסיפה כי עוד באותו היום, אביה נסע עם כל המסמכים והבדיקות לד"ר שמעון מימון – מומחה ברדילוגיה שאישש את דברי ד"ר מרגולין לפיהם המערערת סובלת מטרשת נפוצה.
9. המערערת טוענת כי לאור האבחנה היא אושפזה בבית החולים תל השומר בתאריך 25.2.2018 למשך חמישה ימים בהם קיבלה סטרואידים דרך הווריד, וביום השני בוצע לה

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

ניקור מותני לצורך שליחתו למעבדה לאבחון סופי. את התוצאות המאששות כי היא סובלת מהמחלה קיבלה ביום 28.3.2018.

לטענת המערערת מחלת הטרשת הנפוצה התפרצה אצלה כתוצאה מהעומס הפיזי, הנפשי ונשיכת השועל בגינה חוסנה נגד כלבת, ולכן הגישה לקצין התגמולים ביום 9.5.2018 תביעה להכרת זכות (מחלה) לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום) תשי"ט-1959 על מנת שיכיר במחלתה ככזו שנגרמה במהלך ועקב שירותה הצבאי.

10. המערערת צירפה את חוות דעתו של ד"ר איתי לוטן – מומחה נוירולוגי, אשר קבע בין היתר כי העומס הפיזי והנפשי בו הייתה נתונה במהלך שירותה הצבאי תרמו והיוו זרז להתפרצות מחלתה (נספח 3 לנימוקי הערעור).

11. המערערת טוענת כי תנאי שירותה אינם שנויים במחלוקת, והם פורטו על ידי המפקדת הישירה שלה – אורי רבינוביץ', אשר התייחסה גם למצבה הנפשי לאחר הדחתה כלוחמת (ראו נספח 4 לנימוקי הערעור). בנוסף, טוענת המערערת כי תנאי שירותה תוארו בחוות דעת מפקד של מפקד המחלקה שלה – סגן רויאד מועדי (נספח 5 לנימוקי הערעור).

12. קצין התגמולים, המשיב בעניינו, דחה את תביעתה של המערערת בהסתמך על חוות דעתה של ד"ר שלומית יוסט כץ (להלן: "מומחית המשיב") מיום 28.5.2019 שבדקה את המערערת וקבעה כי בשלב לא הוכח בספרות קשר בין דחק נפשי לטרשת נפוצה (נספח 7 לנימוקי הערעור).

13. לאור האמור, המערערת, אשר לא השלימה עם חוות דעתה של מומחית המשיב, נבדקה על ידי מומחה נוסף מטעמה – פרופ' יחיאל בר אילן, מומחה לרופאה פנימית, אשר בדק את המערערת ביום 12.11.2019 (להלן: "מומחה המערערת").

14. מומחה המערערת קבע בחוות דעתו (מצורפת כנספח 9 לנימוקי הערעור) כי קיימת הסתברות גבוהה שמחלת המערערת נגרמה במהלך ועקב שירותה הצבאי, ולכל הפחות הוחמרה בשיעור גבוה, הן בשל הדחק הנפשי שחוותה במסגרת הדחתה החוזרת ממסלול לוחמה, והן בשל נשיכת השועל והחיסון נגד כלבת שעברה, אשר יש בכל אחד מהם בנפרד, ובוודאי שבמשולב, להוות גורם נסיבתי להתפתחות המחלה או החמרתה.

15. לאור האמור, הגישה המערערת את הערעור דנו, בו טענה כי קיים קשר סיבתי בין תנאי שירותה שכללו לחץ נפשי ועומס פיזי, לרבות נשיכת שועל וחיסון כלבת, שהיה בהם כדי להביא להתפרצות מחלתה בין אם כל אחד מהם בנפרד ובין אם בשילובם יחדיו.

16. המערערת הוסיפה כי המומחה מטעמה הציג ספרות המלמדת על קיומו של קשר סיבתי בין דחק נפשי להתפרצות טרשת נפוצה, ואף הציג אסכולה רפואית התומכת בקשר שבין חיסון

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

כלבת להתפרצות טרשת נפוצה, להבדיל ממומחית המשיב שכלל לא התייחסה לעניין החיסון בחוות דעתה.

17. מכתב התשובה שהגיש המשיב עולה כי במכתב מיום 2.10.2019 טענה המערערת כי חוות הדעת של מומחית המשיב לא כללה התייחסות למלוא טענותיה. המשיב טוען כי מבירור עלה כי תצהיר המערערת שעמד בפני המומחית מטעמו לא נכללו טענות התובעת ביחס לנשיכת השועל ולחיסון הכלבת שקבלה.

18. לאור האמור, הגישה מומחית המשיב חוות דעת רפואית מגיבה ביום 18.6.2020 (נספח 3 לכתב התשובה) בה התייחסה לחיסון הכלבת, וטענה כי אין קשר בינו לבית התפתחות מחלת הטרשת הנפוצה.

19. המשיב טוען כי לאור חוות דעת המומחית מטעמו מוכחש כל קשר בין תנאי השירות של המערערת לבין מחלת הטרשת הנפוצה ממנה היא סובלת, ומוכחשת הטענה בדבר אירועים חריגים בהלך שירותה הצבאי של המערערת, ומוכחש כל קשר סיבתי בין האירועים הנטענים לבין מחלתה של המערערת.

דיון והכרעה

20. השאלה הטעונה הכרעה בהליך שלפנינו היא האם ישנו קשר סיבתי בין תנאי השירות לבין המחלה ממנה סובלת המערערת. כדי להוכיח קשר סיבתי זה, על המערערת להוכיח את מלוא טענותיה, הן העובדתיות, הן רפואיות והן משפטיות.

21. השאלות הטעונות הכרעה בהליך שלפניי הן:

א. שאלת הקשר הסיבתי בין הדחק הפיזי והנפשי הנטען לבין התפרצות הטרשת הנפוצה;

ב. שאלת הקשר הסיבתי בין החיסון לכלבת אותו קיבלה המערערת לבין התפרצות המחלה.

22. בטרם אדון בשאלות אלו אציין כי ד"ר לוטן מטעם המערערת לא הגיע להיחקר על חוות דעתו (מה גם שהמערערת לא התייחסה לחוות דעתו בסיכומיה), כך שנדון בשאלות אלו על בסיס המחלוקות שהתעוררו בין פרופ' בר אילן – מומחה המערערת, לבין ד"ר יוסט-כץ - מומחית המשיב.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

23. בנוסף, לפי טענות המערערת בעצמה - היא נכנסה לשרות בריאה לחלוטין, וחוותה את תסמיני המחלה לראשונה בסוף שנת 2017 תחילת שנת 2018. מכאן, שעניינו בטענה של גרימה ולא החמרה. כעת אדון בשאלות שלעיל לפי הסדר.

קשר סיבתי בין הדחק הפיזי והנפשי לבין התפרצות המחלה

24. מחוות דעתו של מומחה המערערת עולה כי ישנו קשר בין עומס פיזי להתפתחות טרשת נפוצה. ודוק: טענה זו לא נתמכה ולו במאמר רפואי אחד, בעוד שבחוות דעת המשיב עלתה טענה הפוכה לפיה פעילות גופנית נחשבת כגורם מגן וממתן בחולי טרשת נפוצה. טענת מומחית המשיב נתמכה בספרות מקצועית שנוכרה בחוות דעתה מיום 18.6.2020 (נספחים 4-1 לחוות הדעת).

25. מכאן, שלא הוכח על ידי המערערת והמומחה מטעמה קשר סיבתי רפואי בין דחק פיזי לבין טרשת נפוצה ודין טענת המערערת בעניין זה להידחות. כעת נדון בשאלה אם הדחק הנפשי יכול להוות גורם לפרוץ המחלה – בפן העובדתי, הרפואי והמשפטי.

הפן העובדתי

26. המערערת תיארה מספר אירועים שעליהם אין מחלוקת עובדתית: העברתה לחמ"ל כשלא צלחה את מבחן הבר-אור ביום 7.8.2017; חזרה למחלקה לאחר שצלחה בוחן נוסף ביום 27.8.2017; העברתה לחמ"ל שוב כחודש לאחר מכן לאחר שערכה את המחלקה בדרך לאירוע מבצעי ("אירוע המעצרי"); חזרה למחלקה עם פיצול הפלוגה תוך אזהרה שעליה לעמוד במבחן הבר-אור.

27. בחוות דעת מומחה המערערת נכתב כדלקמן:

"הורדתה של [המערערת] מתפקיד לוחמת לחמ"ל, העימות עם מפקדיה בשל כך והמאבק שלה לעמוד במבחן בר אור ולחזור לשירות נחשבים כגורמי דחק משמעותיים ביותר. הדחק הזה בא על גבי המאבק של [המערערת] לכל אורך השירות בעודף המשקל ובכאבים וקשיים אורתופדיים ופיזיולוגיים (קוצר נשימה) שנדרשו ממנה כחיילת קרבית" (ראו עמ' 4 לחוות הדעת).

28. בחקירתה, העידה המערערת כי היא חלמה להיות לוחמת מגיל קטן, שהיא אדם תובעני עם עצמו שתמיד מנסה לעשות את ההכי טוב שלו, וכי רצתה להוכיח את עצמה (עמ' 19 ש' 27-18 לפרוטוקול). בנוסף, העידה המערערת כי מבחינתה העברתה לחמ"ל הייתה בגדר עונש וכי "נשבר לי הלב. אני הרגשתי שהעולם חרב עליי" כאשר נאצלה לוותר על תפקידה כלוחמת וזאת למרות כל מאמציה (עמ' 20 ש' 13-32 ועמ' 21 ש' 1-2 לפרוטוקול).

עוד העידה המערערת כי היו חיילים שלא הועברו לחמ"ל למרות שגם הם לא עברו את בוחן הכושר הגופני, ועובדה זו גרמה לה לתסכול ולתחושה ש"מחפשים אותה", ולדבריה:

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

"התסכול הגדול שלי, כמו ששאלת, זה מזה שהורידו אותי לחמ"ל. ששברו לי את הלב פשוט לקחו את החלום שלי וריסקו אותו" (עמ' 21 ש' 8-18 לפרוטוקול).

29. מכל האמור לעיל עולה, כי המערערת לא חוותה אירוע סטריסוגני חריג, אלא שמדובר בתחושות סובייקטיביות מתמשכות של המערערת, והן:

א. אכזבה של המערערת שהעבירו אותה מתפקיד לחימה שהיה חלומה;

ב. תחושת הפלייה לעומת חיילים אחרים שגם לא עברו את מבחן הבר-אור;

ג. תחושה לא נעימה שחשה באירוע בו עיכבה את המחלקה.

30. בכל הנוגע לתחושת האכזבה - מומחה המערערת מחזק את העובדה כי מדובר בתחושות סובייקטיביות שלא תמיד תואמות את המציאות, ולדבריו:

"כאשר היא חשב שכל עולמה בעבודה חרב עליה כמו שהיא אמרה, זה באופן סובייקטיבי תואם. זה נכון שלפעמים תפיסה סובייקטיבית היא לא תואמת מציאות" (עמ' 32 ש' 19-21 לפרוטוקול).

31. בכל הנוגע לטענת ההפליה - הרי שהמערערת לא ציינה שם של חייל ספציפי שלטענתה לא צלח את הבוחן אך נשאר בתפקדו כלוחם. גם אם היה מקרה כזה, כדי להוכיח את ההפליה הנטענת היה על המערערת להצביע על כך שנסיונותיה דומות לנסיבות של אותו חייל והחלטה נבעה מטעמים לא ענייניים - דבר שכאמור לא קרה בענייננו.

בנוסף, כפי שציין מפקד המערערת בתצהירו - דור שוקרון - מבחן הבר-אור הוא פרמטר חשוב שיש לקחת בחשבון אך למפקד הפלוגה ישנו שיקול דעת כיצד לשבץ את החיילים, בהתאם לצרכי הפלוגה (סעי' 8-10 לתצהירו). יתרה מכך, למערערת עצמה ניתנה הזדמנות לחזור לתפקיד לחימה בטרם צלחה את בחון הבר-אור ובחקירתה העידה כי מבינה שיש אילוצים של כח אדם (עמ' 23 ש' 28-32 לפרוטוקול).

32. בכל הנוגע לאירוע המעצר - במהלך דיון ההוכחות, ניכר היה כי המערערת מבקשת לשנות את כיוון הטענות, ולייחס לאירוע המעצר משקל משמעותי, בבחינת "אירוע סטריסוגני" שיש בו כדי להקים את דרישות הפסיקה ביחס לאירוע שיכול להביא להתפרצות של טרשת נפוצה. כיוון חדש זה של הטענות בא לידי ביטוי מפורש בסיכומי המערערת, שם ציינה כי נשקפה לה סכנת חיים כאשר היא נותרה "באזור עוין לבדה עם חייל נוסף" (פסקה 91 לסיכומי המערערת). ודוק: במסגרת תצהיר המערערת המקרה תואר כדלקמן:

"יצאתי לביצוע מצעור רגלי בתוך כפר, באותו המבצע תוך הליכה בשטח טרשי וסלעי ברכי לא עמדו בעומס ונוצר מצב בו עיכבתי את כל הכוח

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

בביצוע המשימה. הסמ"פ הוריד אותי במקום עם מפקד נוסף ולא לקחתי חלק בפעילות בפועל" (סעי' 32 לתצהיר המערער).

33. בחקירתה, הוסיפה המערערת פרטים אודות האירוע וציינה כי השאירו אותה עם מפקד נוסף "על איזה הר כביכול לתצפת, אלתרו את זה לגמרי" וכי היא לא סמכה על אותו מפקד ויכולותיו להגן עליהם אילו הייתה מתפתחת הפרעת סדר (עמ' 17 ש' 13-20 לפרוטוקול). בנקודה זו אציין כי המערערת לא העידה כי הרגישה סכנה על חייה באותו אירוע, כפי שנטן בסיכומים מטעמה.

אלא שתיאור זה של הסיטואציה לא זו בלבד שאינו עולה מתצהירה של המערערת, הוא אף אינו תואם את הפרטים שמסרה למומחה מטעמה. רוצה לומר: חוות הדעת של ד"ר בר-אילן אינה מתייחסת לאירוע סטרסוגני חריף באירוע המעצר, אלא מתייחס לאירוע המעצר כאל חלק משרשרת אכזבות ותסכולים שחוותה המערערת.

34. הצגתו של אירוע המעצר כאירוע סטרסוגני של חשש אקוטי לחייה ולביטחונה היא, אפוא, עדות מאוחרת וכבושה של בעל דין, שיש לייחס לה משקל נמוך ביותר. ודוק: העובדה שאירוע המעצר לא תואר בנימוקי הערעור כאירוע סטרסוגני עצמאי, ולא תואר באופן כזה גם בחוות דעת המומחה מטעם המערערת מלמדת, שהמערערת עצמה לא חוותה את האירוע כאירוע קיצוני. אם אכן התיאור שהובא בעדותה לפני הוועדה, ואשר הועצם והודגש בסיכומים, אכן היה אירוע טראומטי, מדוע הוא לא הוצג ככזה קודם לחקירתה הנגדית של המערערת בעדותה לפני הוועדה? מדוע לא הדגישה המערערת את האירוע הזה כגורם משמעותי לפרוץ המחלה בשום שלב קודם לשלב זה?

נראה כי הניסיון לשנות את כיוון הטיעון אינו נובע מהיותו של אירוע המעצר אירוע סטרסוגני, אלא מהבנתה של המערערת, כי עליה להצביע על אירוע קונקרטי, קשה וקיצוני, כדי לעמוד בדרישות הפסיקה העדכנית להכרה בקשר סיבתי כלשהו בין אירוע דחק ובין התפרצות של טרשת נפוצה, כפי שיבואר להלן.

35. טענה נוספת שמשמעת מחוות דעתו של מומחה המערערת היא לעימות של המערערת מול מפקדיה. ודוק: מלבד העובדה שלא הוצגו כל ראיות להוכחת הטענה, הרי שהיא לא מתיישבת עם העובדה שמפקדי המערערת העידו כי מדובר בחיילת מוערכת (סעי' 4 לתצהיר של אורי רבינוביץ ועדות דור שוקרון בעמ' 15 ש' 15 לפרוטוקול). בנוסף, המערערת עצמה ציינה כי כאשר חשבו להציב אותה במטבח, המ"פ נלחם שתישאר בחמ"ל הפלוגה (סעי' 33 לתצהיר המערערת), כך שוודאי לא ניתן לקבל את הטענה, כאילו היא סבלה מהתנכלות מצד מפקדיה, והתנכלות זו היא שהיוותה אירוע דחק.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

36. טרם אעבור לדון בפן הרפואי, חשוב לציין כי לעומת האירועים הנטענים על ידי המערערת ככאלו שגרמו לה לדחק נפשי, ושפורטו בהרחבה לעיל, עלה אירוע נוסף הקשור למצבה הרפואי של אביה אשר לא נכלל כלל בתצהיר מטעמה, ונרחיב.

37. בחקירתה, עומתה המערערת עם התיעוד מזמן אמת של מש"קית תנאי השירות של הגדוד. מהתיעוד עולה כי המערערת ביקשה הקלות בתנאי השירות כדי לסייע בבית לאור מצבה של אביה. בעקבות בקשתה, נערך ביקור בביתה ביום 13.3.2017 (מסמכים 411-406 לתיק הרפואי). בסופו של דבר בקשתה נדחתה (מסמך 402 לתיק הרפואי) כיוון שרשויות הצבא לא השתכנעו כי יש צורך דחוף בסיועה של המערערת בבית.

38. עוד עולה מהתיק הרפואי כי בתאריך 6.11.2017, לקראת ניתוח שנקבע לאביה, פנתה המערערת לקב"ן (ראו מסמכים 615-608 לתיק הרפואי ועדות המערערת עמ' 18 ש' 21-23 לפרוטוקול). בהתאם לתיעוד הרפואי, הרקע לפנייה הוא לחצים בבית, בתוך המשפחה, בין האחיות והאימא לאבא ובנוסף לתסכול בכך שלא מאפשרים לה להיות לוחמת.

המערערת נותרה שבועיים בבית במסגרת חופשה מיוחדת כדי לסייע לאביה, ולאחר שחזרה לפלוגה ביקשה פעם נוספת לקבל הקלות בתנאי השירות (עמ' 19 ש' 5-17 לפרוטוקול). מהתיק הרפואי עולה כי ביום 11.12.2017 נערך ביקור בית על ידי מפקדת ת"ש אשר רשמה כי המערערת נדרשת לטפל באביה הסובל מנכות בשיעור של 100%, לרבות בהחלפת טיטולים, רחצה, הלבשה, והאכלה וזאת בהינתן שהאם היא המפרנסת היחידה ואחיות אחרות לא יכולות לסייע (מסמכים 417-412 לתיק הרפואי).

39. כאמור, זמן קצר לאחר מכן בחודש דצמבר 2017 חשה המערערת את התסמינים הראשונים של מה שהתברר כהתקף ראשון של טרשת נפוצה (בהתאם לדבריה בפני רופא היחידה – ד"ר לב וישנבסקי מיום 9.1.2018).

40. לסיכום החלק העובדתי, עולה כי המערערת לא חוותה אירוע דחק חריג במהלך שירותה הצבאי, אלא מדובר כאמור בתחושות סובייקטיביות מתמשכות של אכזבה ותסכול. לעומת זאת, לא ניתן לשלול את האפשרות שדווקא המצב בבית, לרבות מצבו הרפואי של אבי המערערת והשלכותיו של מצב רפואי זה על חיי המשפחה, היה אירוע סטרסוגני, זאת בין היתר בהתחשב בלוחות הזמנים.

הפן הרפואי

41. מעיון בחוות דעת מומחית המשיב עולה כי האטיולוגיה של מחלת הטרשת הנפוצה אינה ידועה ולא ידוע הגורם להתלקחויות המחלה ומועד הופעתן. הדעה הרווחת היא שמדובר במחלה דלקתית עם מרכיב אוטואימוני של מערכת העצבים המרכזית.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

מומחה המערערת ציין בחוות דעתו כי "טרשת נפוצה הינה אחת מקבוצה של מחלות הפוגעות במיילין (ציפוי שומני של העצבים) ואשר הגורם לה אינו ידוע" (עמ' 5 לחוות דעת המערערת).

42. כאמור, עמדת המשיב, הנתמכת בחוות הדעת של ד"ר יוסט כץ מיום 28.5.2019 ופסקי דין שצירף לתשובה לערעור ולסיכומיו היא כי נכון להיום אין אסכולה רפואית מוכרת המכירה בקשר סיבתי בין דחק נפשי ובין התפתחות (גרימה או החמרה) של מחלת הטרשת הנפוצה.

43. זאת ועוד, גם בספרי הלימוד המובלים בתחום הנורולוגיה לא אוזכר קשר בין דחק נפשי לטרשת, כפי שאישר מומחה המערערת בחקירתו (ראו עמ' 31 ש' 18-22, עמ' 33 ש' 26-30 ועמ' 34 ש' 1-4 לפרוטוקול) ראו גם Harrison's principle of internal medicine, Adams and Victor's Principles of Neurology , Merrit's textbook of Neurology.

44. בנוסף, כפי שעולה מסיכומי המשיב, הוועדה של האקדמיה האמריקאית לנורולוגיה סקרה את כל המחקרים בנושא הקשר בין טרשת נפוצה לבין חבלה או דחק נפשי עד שנת 1999. במאמר נשלל קשר בין חבלה לטרשת נפוצה, ואשר לקשר בין דחק נפשי לטרשת נפוצה (גרימה או החמרה) נקבע שאין די מידע על מנת לקבוע קיומו של קשר כזה (Goodin DS et al. The relationship of MS to physical trauma and psychological stress. (Neurology 1999; 52 1737-45).

45. מול מחקרים אלה, הציג המומחה מטעם המערערת מחקרים המעלים קשר בין דחק נפשי ובין טרשת נפוצה, אולם מחקרים אלה סובלים מבעיות מתודולוגיות (וראו לעניין זה חקירת המומחה מטעם המערערת, עמ' 35 לפרוטוקול, ש' 11-18). מומחה המערערת ביסס את חוות דעתו על שני מאמרים מחקר שפורסם בשנת 2004 מסוג אנליזה (נספח 4 לחוות הדעת) ומאמר סקירה של 23 מחקרים שפורסם בשנת 2015 (נספח 5 לחוות הדעת).

במאמר הראשון נקבע כי בין היתר כי לא ניתן לקשור בין אירוע סטרסוגני מסוים להחמרה ספציפית, וכי הקשר בין אירועי דחק להחמרת המחלה הוא מורכב ולא ניתן לקבוע אותו ביחס למטופל מסוים.

בנוגע למאמר השני, מומחה המערערת טען כי נמצא בו קשר בין דחק נפשי להתקדמות המחלה. ודוק: עיון במאמר מלמד, כי מסקנתו היא דווקא שהשפעת דחק נפשי על התפתחות טרשת נפוצה נותר לא ברור ("The effect of stress on the onset of ,MS remains unclear") ונדרשים מחקרים נוספים כדי להוכיח אותו.

46. מכאן, שמדובר במצב בו מצד אחד ישנם ספרי נורולוגיה ידועים מהם עולה כי דחק נפשי אינו גורם או מחמיר טרשת נפוצה, ומנגד שני מאמרים שצירף מומחה המערערת שאף בהם

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

עולה מסקנה כי לא ניתן לקבוע באופן וודאי קשר בין דחק לגרימה ואף לא להחמרה של המחלה.

47. אין מחלוקת אפוא, כי אין אסכולה רפואית מבוססת המאשרת קיומו של קשר סיבתי בין דחק ובין התפרצותה של טרשת נפוצה ("גרימה"), וגם ביחס להתפתחות המחלה ("החמרה") המחקרים אינם חד-משמעיים. מובן שאין די בשני מאמרים שציין מומחה המערערת או בטענתו כי מחקרים "לא שללו אפשרות זו" כדי לבסס אסכולה רפואית רצינית.

48. כמובן, היעדרה של אסכולה רפואית מבוססת אינו שולל את האפשרות להכיר בקשר סיבתי במקרה אינדיבידואלי, שבו מוכח קשר סיבתי כזה. אלא שעל פי הפסיקה, אירוע דחק שיכול להוות בסיס להתפרצות או להחמרה של טרשת נפוצה חייב להיות אירוע קיצוני וחריג בנסיבותיו (ראו לעניין זה ע"א 5182/04 ששון אליעזר נ' קצין התגמולים, תק-מח 6924 (2)2004).

49. כפי שצוין לעיל, במהלך שירותה הצבאי של המערערת לא ניתן להצביע על אירוע העונה לדרישות החריגות של אירוע דחק. מדובר כאמור בתחושות של אכזבה על העברתה מתפקיד לחימה לתפקיד תומך-לחימה, באופן שנתפס בעיניה כענישה, ובתחושה של אי-נעימות על כך שערכה את המחלקה. תחושות אלה אינן ממלאות אחר דרישת הפסיקה לאירוע דחק חריג בעצמתו ובעל מאפיינים ייחודיים לצבא.

גם האירוע הנקודתי שציינה המערערת – אירוע המעצר – שעשוי היה להיחשב אירוע דחק קיצוני בנסיבות אחרות, אינו יכול להיחשב כזה בנסיבותיה של המערערת, מאחר שמהתנהלותה של המערערת עולה בבירור, שבזמן אמת, היא לא חוותה את אותו אירוע כאירוע סטרוגני, של חוויה הכרוכה בסכנת חיים של ממש, אלא כחוליה נוספת בשרשרת האכזבות שחשה כתוצאה מאי-יכולתה לעמוד בדרישות הגופניות הכרוכות בתפקיד לחימה.

50. נוסף לאמור, כי מומחה המערערת נשאל על ידי יו"ר הוועדה אם ניתן לומר שאצל המערערת מה שגרם לטרשת נפוצה במועד שהתפרץ היה הסטרס כתוצאה משירותה הצבאי ענה כי "זה דבר שקשה לי לומר על סמך הנתונים" (עמ' 37 ש' 23-30 לפרוטוקול).

51. זאת ועוד, מומחה המערערת אף נשאל אילו פנתה אליו המערערת בתחילת הדרך (לפני שהוגשה חוות דעתו של ד"ר לוטן) והתייעצה מה אמור להיות קו הטיעון העיקרי במסגרת ההליך, הוא השיב כי הוא סבור שנכון היה למערערת להדגיש את השפעתו של החיסון נגד כלבת על התפרצות הטרשת הנפוצה, ולא על דחק נפשי (עמ' 38 ש' 30-33 לפרוטוקול).

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

52. די באמירות אלו של מומחה המערערת בכדי לקבוע כי המערערת לא הניחה תשתית רפואית המצדיקה סטייה מההלכה החוזרת על הגישה להיעדר אסכולה רפואית הקושרת בין דחק נפשי לבין תרשת נפוצה.

הפן המשפטי

53. בהתאם לפסיקה המבחן לקיום קשר סיבתי משפטי בין מחלה שפרצה בשירות לבין תנאי השירות הוא מבחן משולב סובייקטיבי ואובייקטיבי. כפי שצינו - האירועים שחווה המערערת אינם אירועים חריגים בעצמתם מבחינה אובייקטיבית, ונרחיב.

54. מומחה המערערת מודה ש"לא כל אירוע לא נעים, מביך, מציק, זה בכלל מוגדר בספרות דחק נפשי. דחק נפשי זה משהו שיש לו משמעות של איום קיומי על הבן אדם" (עמ' 32 שי-14 לפרוטוקול). זאת ועוד, הטענה כי הצבתו של אדם בתפקיד מסוים גרמה לו ללחץ בשל אכזבתו מהשיבוץ באותו תפקיד נדחתה פעם אחר פעם בפסקה ונקבע כי אינה מקימה את היסוד האובייקטיבי (ראו מקרה בו נדחתה טענה כי הדחק הנפשי בגין אכזבה עקב שיבוץ הובילה למחלת הטרשת הנפוצה – רע"א 7207/01 נחום לייזר נ' מדינת ישראל, משרד הביטחון, קצין התגמולים, נז(6) 747 (2003),

מכל מקום - מעיון במספר פסקי דין המתייחסים לשאלת הקשר הסיבתי בין דחק נפשי להתפרצות מחלת הטרשת הנפוצה עולה כי אין אסכולה המכירה בקשר של גרימה בין מתח נפשי או פיזי ובין גרימה או החמרה של מחלת הטרשת הנפוצה (ראו למשל 6251/13 יששכר בן צבי נ' קצין התגמולים- אגף השיקום, פורסם בנבו, 29.7.2014). וגם רע"א 7484/18 פלוני נ' קצין התגמולים משרד הביטחון/ אגף השיקום, פורסם בנבו 14.11.2018 בו לא מצא בית המשפט העליון מקום להתערב בקביעתו של בית המשפט המחוזי מחוז מרכז – ע"ו 36276-01-18 פלוני נ' קת"ג, פורסם בנבו, 18.7.2018, אשר חזר על הקביעה כי אין אסכולה רפואית התומכת בקשר בין דחק נפשי לבין טרשת נפוצה.

55. מכל האמור לעיל עולה כי המערערת לא הצליחה להוכיח את טענותיה הנוגעות לשאלת הקשר הסיבתי בין הדחק הפיזי והנפשי לבין התפרצות מחלתה-הן העובדתית, הן רפואית והן משפטית.

קשר סיבתי בין החיסון לכלבת אותו קיבלה המערערת לבין התפרצות המחלה

56. מומחה המערערת טען בחוות דעתו כי יש קשר בין החיסון נגד כלבת שקיבלה המערערת באוגוסט 2017 לבין התפרצות מחלתה שהתפרצה בינואר 2018. לטענת המומחה, יש דמיון בין הפתולוגיה של כלבת ושל טרשת נפוצה כאשר שתיהן פוגעות במיילין אך הגורם להם אינו ידוע.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

57. מומחה המערערת תמך את טענתו בספרות לקשר בין זיהום ויראלי לטרשת נפוצה (אם כי הודה שהתימוכין לקשר בין חיסונים ובין טרשת נפוצה "פחות חזקים" לדבריו). עוד טען המומחה כי דווח בספרי לימוד על תחלואה במחלות נוירולוגיות אחרות בסמוך לקבלת חיסון נגד כלבת, כאשר מחלות אלו דומות לטרשת נפוצה וניתן לעשות מעין הקבלה.

58. בנוסף, צירף המומחה שני פרסומים על קשר אפשרי בין חיסון נגד כלבת וטרשת נפוצה. הראשון - מחקר משנת 1928, והשני - מקרה משנת 1978 בו התפרצה המחלה ארבע שנים לאחר קבלת חיסון נגד כלבת.

59. על אף האמור בחוות דעתו, כשנשאל מומחה המערערת אודות הקשר בין החיסון לבין המחלה השיב כי "אני לא בא לומר לבית המשפט שהטרשת הנפוצה הוא עקב החיסון זאת לא אמירה נכונה" (עמ' 43 ש' 10-11 לפרוטוקול). כך למעשה סתר המומחה את האמור בחוות דעתו, והודה כי לא ניתן לקבוע שמחלתה של המערערת קשורה לחיסון נגד כלבת שקיבלה, אלא שקיימת אפשרות כזאת.

60. אם לא די בכך, בעמ' 6 לחוות דעתו קבע מומחה המערערת כי לא ניתן לבצע מחקר סטטיסטי איכותי על מנת להראות או לשלול קשר סיבתי בעניין זה, ואף הפנה ל-Textbook (נספח 6 לחוות דעתו) בו נרשם במפורש כי אין קשר בין חיסונים לבין טרשת נפוצה "There is no association between vaccines and the risk of MS".

61. די בדברים אלו בכדי לקבוע כי לא קיימת אסכולה רפואית הקושרת בין החיסון נגד כלבת ובין מחלת הטרשת הנפוצה, וכך גם קבעה מומחית המשיב בחוות דעתה מיום 18.6.2020 שהתבססה על עבודות רבות שבדקו את הקשר בין חיסונים שונים להתפתחות טרשת נפוצה ולא נמצא בהן קשר כזה. בנוסף, מומחית המשיב יזמה פנייה למרכז לבקרת מחלות בארצות הברית (Center for Disease Control USA) ותשובתם, שצורפה לחוות דעתה, הייתה כי החיסון החדש בו משתמשים משנות השמונים בטוח וככל הידוע להם, לא נמצא קשר בין חיסון נגד כלבת ובין התפרצות טרשת נפוצה.

62. מכל האמור עולה כי המערערת לא עמדה בנטל המוטל עליה להוכיח קיומו של קשר סיבתי בין חיסון הכלבת שיקבלה במהלך שירותה לבין המחלה בה לקתה.

63. בטרם סיום אציין כי לאחר הגשת הסיכומים, הוגשה בקשה מטעם המערערת להוספת פסק דין מטעמה – ע"נ 56336-07-16 פלוני נ' קצין התגמולים מיום 29.12.2021. המשיב לא התנגד לצירוף פסק הדין.

64. מעיון בפסק הדין עולה כי מדובר במקרה בו לא נקבע פוזיטיבית שקיימת אסכולה רפואית, אלא שישנה ספרות רפואית ופסיקה עדכנית שמצביעה על קשר אפשרי בין דחק נפשי

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ע"נ 58348-09-19 ברדה נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

להישנות טרשת נפוצה (להבדיל מגרימה) אשר יכולה להצדיק בירור מעמיק של הנסיבות הקונקרטיות של מקרה פרטני.

אלא שדווקא עיון בפסק הדין שביקשה המערערת לצרף מדגיש את החסר בעניינה של המערערת: באותו עניין דובר על מפקד פלוגה קרבית, שנאלץ להתמודד עם אחריות כבדה ולחץ קבוע, ובין היתר – עם מצב בטחוני מתוח ומחסור חריף בשעות שינה. לא זה המקרה שלפנינו, כפי שהובהר בהרחבה לעיל.

אין מחלוקת, כי גם בהעדר אסכולה רפואית מוכרת ניתן להכיר במקרה קונקרטי כמקיים קשר סיבתי, אלא שעניינה של המערערת אינו עומד באמות המידה שנקבעו בפסיקה לעניין זה.

65. הפועל היוצא הוא כי דין הערעור להידחות, וכך אנו מורים.

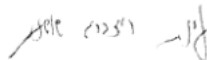
66. המערערת תישא בהוצאות המשיב בגין הערעור בשיעור מתון של 5,000 ₪, אשר יישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום ועד לתשלום המלא בפועל.

67. פסק הדין מותר לפרסום בהשמטת שמה של המערערת.

ניתן היום, כ"ג ניסן תשפ"ב, 24 אפריל 2022, בהעדר הצדדים.

עמית יריב, סגן נשיא

עו"ד עינת ריזברג-שושני - חברה

פרופ' יעקב יהב – חבר